

ION NEAGU
MIRCEA DAMASCHIN

TRATAT DE PROCEDURĂ PENALĂ
– PARTEA SPECIALĂ –

**ION NEAGU
MIRCEA DAMASCHIN**

TRATAT DE PROCEDURĂ PENALĂ

– Partea specială –

În lumina noului Cod de procedură penală

Universul Juridic
București
-2015-

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2015, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris
al **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOȚIT DE SEMNĂTURA
UNUIA DINTRE AUTORI ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI,
APPLICATE PE INTERIORUL ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NEAGU, ION, DREPT

Tratat de procedură penală : în lumina noului Cod de procedură penală

/ Ion Neagu, Mircea Damaschin. – București : Universul Juridic, 2014-2015

2 vol.

ISBN 978-606-673-371-7

Vol. 2. : Partea specială. - 2015. - Bibliogr. - ISBN

978-606-673-385-4

I. Damaschin, Mircea

343(498)(035)

REDACȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.666**
E-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL tel.: **021.314.93.15**
DISTRIBUȚIE: fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

CAPITOLUL I

URMĂRIREA PENALĂ

Secțiunea I

Considerații generale privind urmărirea penală

§ 1. Urmărirea penală – fază distinctă a procesului penal

În cadrul procesului penal, pot fi deosebite anumite funcții procesuale esențiale, care, laolaltă, contribuie la atingerea scopului final al acestei activități sociale¹.

Funcțiile procesuale se realizează în cadrul fazelor procesuale, care sunt alcătuite dintr-un ansamblu de acte și măsuri procesuale și procedurale, având de îndeplinit un obiectiv limitat subsumat obiectivului general al procesului penal.

În fiecare fază procesuală sunt rezolvate probleme de a căror soluție depinde trecerea dosarului penal în faza următoare. Astfel, cu referire la funcțiile judiciare exercitate pe parcursul procesului penal, constatăm faptul că funcția de urmărire penală și funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei se exercită în cadrul fazei de urmărire penală, în vreme ce funcția de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată și funcția de judecată se realizează în cadrul fazei procesuale a judecării.

Între fazele sau subdiviziunile procesului penal, urmărirea penală, datorită finalității și funcțiunii sale proprii, ocupă un loc deosebit².

În literatura de specialitate, numeroși autori au subliniat importanța urmăririi penale ca fază distinctă a procesului penal. Astfel, în unele opinii se arată, pe bună dreptate, că necesitatea de a contracara activitatea infracțională a condus la înființarea unor organe specializate care să realizeze anumite activități specifice într-o fază premergătoare desfășurării judecării³. Existența fazei de urmărire penală este justificată și de faptul că, în epoca modernă, se săvârșesc infracțiuni prin folosirea unor procedee și tehnici noi tot mai perfecționate, în numeroase cazuri criminalitatea căpătând caracter

¹ Pentru detalii cu privire la funcțiile judiciare, a se vedea Neagu VI, pp. 18-19.

² Dongoroz II, pp. 8-9; Volonciu III, pp. 7-9. Urmărirea penală a fost socotită a fi sufletul și temelia procesului penal (Ayrault, *L'ordre, formalité et instruction judiciaire*, Lyon, 1624, Cartea I, art. 1, nr. 1 și Cartea III, art. 2,39).

³ Volonciu I, p. 239.

organizat¹; toate acestea au impus o preocupare sporită din partea statului pentru combaterea fenomenului infracțional.

Astfel, s-a simțit nevoia înființării unor organe specializate în descoperirea infracțiunilor, identificarea și prinderea infractorilor în vederea trimiterii lor în judecată². Aceste organe au o competență bine determinată prin lege și își desfășoară activitatea în faza de urmărire penală. În lumina dispozițiilor Codului de procedură penală în vigoare, urmărirea penală are un conținut și o desfășurare riguros limitate la ceea ce este necesar pentru a atinge scopul acestei faze procesuale și al procesului penal în general.

Potrivit legii, urmărirea penală se înfățișează ca o fază obligatorie pentru desfășurarea procesului penal. Subliniem însă existența unor ipoteze în care procesul penal se desfășoară într-o modalitate atipică, în sensul că, deși faza urmăririi penale s-a finalizat printr-o soluție de netrimitere în judecată, activitatea judiciară penală continuă, ca urmare a dispoziției judecătorului de cameră preliminară. Astfel, conform art. 341 alin. (7) pct. 2 lit. c), judecătorul de cameră preliminară sesizat cu o plângere îndreptată împotriva soluției de netrimitere în judecată într-o cauză în care s-a dispus punerea în mișcare a acțiunii penale, admitând plângerea, poate dispune începerea judecării când probele sunt suficiente și legal administrate în cursul urmăririi penale. În aceste condiții, este posibil ca judecarea unei cauze să debuteze în fața instanței de judecată fără ca faza urmăririi penale să fi fost finalizată prin dispoziția de trimitere în judecată. Caracterul atipic al procesului penal în acest caz constă în judecarea de către instanță a unui dosar penal în condițiile inexistenței rechizitoriului, ca act procesual de trimitere în judecată.

§ 2. Obiectul urmăririi penale

Potrivit art. 285 alin. (1), urmărirea penală are ca obiect strângerea probelor necesare cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea persoanelor care au săvârșit o infracțiune și la stabilirea răspunderii penale a acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată.

Activitățile ce se realizează în cadrul urmăririi penale au un conținut complex, conținut determinat de specificul problemelor ce se impun a fi rezolvate în fiecare cauză penală.

Prin „*strângerea probelor necesare*” se înțelege, cum pe bună dreptate s-a subliniat în literatura de specialitate, atât operația de adunare a probelor, cât și examinarea și evaluarea lor, pentru a se constata dacă sunt

¹ A. Dincu, *Criminologie*, Tipografia Universității București, 1984, pp. 125-128.

² E.V. Ionășeanu, *Procedura începerii urmăririi penale*, Ed. Militară, București, 1979, p. 19.

suficiente în vederea luării hotărârii privind trimiterea sau netrimitea cauzei în judecată¹.

Referirea făcută în lege cu privire la „*existența infracțiunilor*” trebuie înțeleasă ca obligație a organelor judiciare de a avea în vedere infracțiunile, indiferent de faza de desfășurare a activității infracționale. În acest sens, urmează să se înțeleagă faptul că organele de urmărire penală vor aduna probe atât atunci când este vorba de o infracțiune consumată, cât și în cazul în care infracțiunea a rămas în faza de tentativă.

Prin expresia „*identificarea persoanelor care au săvârșit o infracțiune*” legiuitorul a dorit să precizeze că, în cadrul urmăririi penale, probele adunate trebuie să ajute la depistarea persoanelor care au săvârșit fapta penală (autori, instigatori, complici), înțelegând prin aceasta atât stabilirea faptului că urmarea socialmente periculoasă este consecința unei activități umane, cât și aflarea datelor de identitate ale celui care a săvârșit fapta penală.

Prin expresia „*stabilirea răspunderii penale a persoanelor care au săvârșit infracțiuni*” se înțelege faptul că probele adunate în cursul urmăririi penale trebuie să contribuie nu numai la lămurirea aspectelor privind fapta penală, ci ele trebuie să elucideze și aspectele legate de vinovăția făptuitorului, dacă acesta poate sau nu să fie subiect al răspunderii penale.

Deși din conținutul art. 285 alin. (1) nu rezultă expres, în obiectul urmăririi penale se înscrie totuși și identificarea victimei infracțiunii, activitate necesară pentru rezolvarea laturii penale și a laturii civile a cauzei penale². Obligația de identificare a victimei infracțiunii rezultă și din analiza atentă a economiei dispozițiilor Codului de procedură penală. Astfel, în art. 327 se arată că procurorul va rezolva cauza, prin trimitere în judecată, clasare sau renunțare la urmărirea penală, atunci când constată că *urmărirea penală este completă și există probele necesare și legal administrate*. Or, nu se poate considera că urmărirea penală este completă în cazul în care nu s-a făcut identificarea victimei.

Uneori, identificarea victimei se impune pentru a se putea face identificarea făptuitorului și pentru a se face încadrarea juridică a faptei penale. Sub acest aspect, ni se pare deosebit de relevant un exemplu menționat în literatura de specialitate³, exemplul din care rezultă faptul că

¹ Dongoroz III, p. 140.

² Theodoru III, p. 195.

³ E.V. Ionășeanu, *op. cit.*, p. 24. Autorul arată că într-o fântână părăsită din apropierea cabinei C.F.R. Brădet a fost descoperit trunchiul pietrificat al unei persoane. Expertiza medico-legală a arătat că trunchiul și fragmentele osoase examinate aparțineau unei femei în vârstă de circa 20 de ani, de talie mijlocie, păr castaniu-roșcat, care a fost ucisă în urmă cu câțiva ani. Pe baza acestor date și a unor ipoteze ale organului de cercetare (victima a fost adusă acolo de o persoană care cunoștea bine locul în care era situată fântâna părăsită), s-a conchis că făptuitorul locuia în apropiere. Verificând mai multe persoane din partea locului, bănuite de uciderea femeii, s-a stabilit că acarul de la gara C.F.R. Brădet a avut cu câțiva ani în urmă o concubină, care la un moment dat a dispărut, după care el s-a mutat cu serviciul la

identificarea victimei s-a înscris ca problemă principală în obiectul urmăririi penale cu consecințe deosebite asupra rezolvării unor aspecte esențiale ale cauzei penale.

În obiectul urmăririi penale se înscriu, în primul rând, preocupările legate de rezolvarea laturii penale; alături de acestea se înscrie însă și activitatea, uneori foarte dificilă, privind latura civilă a cauzei penale; avem în vedere situații în care acțiunea civilă se exercită din oficiu în procesul penal și când încadrarea juridică a faptei se poate face, în mod corect, ținând seama și de întinderea prejudiciului cauzat prin infracțiune¹.

Având în vedere că marea majoritate a infracțiunilor se săvârșesc sub vălul clandestinității, descoperirea și administrarea probelor presupun o muncă de înaltă calificare și măiestrie profesională. Organele de urmărire penală trebuie să alcătuiască un plan de urmărire bine fundamentat, adaptat la particularitățile fiecărui caz în parte².

Pentru a realiza sarcinile impuse de obiectul urmăririi penale, alături de administrarea probelor, organele judiciare pot lua măsuri de constrângere cu caracter personal sau real, uneori aceste măsuri având caracter obligatoriu. Astfel, potrivit art. 249 alin. (7), măsurile asigurătorii sunt obligatorii în cazul în care persoana vătămată este o persoană lipsită de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă.

De asemenea, caracter obligatoriu au și măsurile de ocrotire care se dispun atunci când măsura arestării preventive a fost luată față de un inculpat în a cărui ocrotire se află un minor, o persoană pusă sub interdicție, o persoană căreia i s-a instituit tutela sau curatela ori o persoană care, datorită vârstei, bolii sau altei cauze, are nevoie de ajutor (art. 229).

În vederea realizării obiectului urmăririi penale, organele de cercetare penală și procurorul își concretizează activitatea în acte de urmărire penală, care pot fi acte procesuale sau de dispoziție și acte procedurale prin care sunt aduse la îndeplinire dispozițiile cuprinse în actele procesuale.

De regulă, actele de dispoziție aparțin procurorului. De exemplu: punerea în mișcare a acțiunii penale, luarea măsurii controlului judiciar sau a măsurii controlului judiciar pe cauțiune, luarea măsurilor asigurătorii, suspendarea urmăririi penale, trimiterea în judecată etc. Uneori însă, și organele de cercetare penală pot să-și manifeste voința printr-un act procesual. Spre exemplu: începerea urmăririi penale, luarea măsurii reținerii, extinderea urmăririi penale, schimbarea încadrării juridice etc.

Mediaș. De la acesta s-au aflat semnalmentele concubinei, incidentele dintre ei, iar în final că el a ucis-o pe T.M.

¹ Spre exemplificare, determinarea corectă a întinderii prejudiciului cauzat prin săvârșirea infracțiunii de delapidare conduce la reținerea circumstanței agravante „consecințe deosebit de grave”, constând în pagube materiale mai mari de 2.000.000 lei, conform art. 295 C. pen. raportat la art. 309 C. pen.

² E. Stancu, *Criminalistica*, Tipografia Universității București, 1983, vol. II, pp. 7-24.

În ceea ce privește măsurile preventive privative de libertate, acestea se pot dispune pe parcursul urmăririi penale numai de către judecătorul de drepturi și libertăți. În aceeași categorie, a actelor de dispoziție plasate în competența exclusivă a judecătorului de drepturi și libertăți, se mai regăsesc: autorizarea procedurii probator constând în supravegherea tehnică, încuviințarea efectuării percheziției domiciliare, încuviințarea efectuării percheziției informatice, luarea măsurii vremelnice de reparație constând în restabilirea situației anterioare etc.

Actele procedurale, ca acte de urmărire penală, sunt realizate, în general, de către organele de cercetare penală, ca urmare a dispoziției procurorului. Spre exemplu: efectuarea percheziției domiciliare, cercetarea la fața locului, ridicarea silită de obiecte și înscrisuri, punerea în executare a supravegherii tehnice, aducerea la îndeplinire a măsurilor asigurătorii etc. Uneori, actele procedurale pot fi efectuate de procuror, la dispoziția judecătorului de drepturi și libertăți. Avem în vedere, în acest sens, de exemplu, punerea în executare a supravegherii tehnice, executarea mandatului de percheziție domiciliară emis de instanță în cursul judecării etc.

Actele de urmărire efectuate (atât actele procesuale, cât și cele procedurale) sunt consemnate în înscrisuri procedurale constatatoare, înscrisuri care trebuie să aibă, potrivit legii, o anumită formă și un anumit conținut.

Dosarele de urmărire penală cuprind o sumă de înscrisuri procedurale constatatoare ce reflectă întreaga activitate desfășurată pentru realizarea obiectului urmăririi penale.

§ 3. Limitele urmăririi penale

În structura procesului penal, urmărirea penală este bine determinată atât în timp, cât și sub aspectul activităților desfășurate și a soluțiilor care pot fi dispuse de către organele judiciare.

În timp, urmărirea penală își are limitele fixate între momentul începerii urmăririi penale și momentul rezolvării cauzei de către procuror.

Potrivit art. 305 alin. (2), începerea urmăririi penale se dispune prin *ordonanță*, indiferent de modalitatea de sesizare a organului de urmărire penală¹ și fără a distinge între începerea urmăririi penale *in rem* (numai cu

¹ În conformitate cu dispozițiile Codului de procedură penală anterior, momentul începerii urmăririi penale era marcat prin *rezoluție* (în cazul sesizării prin plângere sau denunț) sau *proces-verbal* (în cazul sesizării din oficiu). În mod excepțional, se admitea posibilitatea începerii urmăririi penale prin *ordonanță*, în cazul în care procurorul soluționa un conflict de competență între organele de cercetare penală. Astfel, prin ordonanța de soluționare a conflictului de competență acesta putea dispune și începerea urmăririi penale. De asemenea, cu titlu de excepție, din ansamblul dispozițiilor procesual penale rezulta posibilitatea începerii urmăririi penale prin *proces-verbal* în cazul infracțiunilor de audiență și în procedura de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante.

privire la faptă) și începerea urmăririi penale *in rem* și *in personam* (cu privire la faptă și la o anumită persoană).

De asemenea, potrivit art. 360 alin. (2), urmărirea penală mai poate fi începută și prin *declarația* procurorului, făcută cu ocazia constatării săvârșirii unei infracțiuni de audiență în cursul ședinței de judecată¹.

Prin începerea urmăririi penale se creează cadrul legal în care organele de urmărire penală pot desfășura toate activitățile ce se înscriu în obiectul urmăririi penale.

Momentul final al urmăririi penale este marcat prin rezolvarea cauzei de către procuror și dispunerea de către acesta a unei soluții de trimitere în judecată sau, după caz, de netrimite în judecată.

Astfel, potrivit art. 327 lit. a), atunci când procurorul constată că au fost respectate dispozițiile legale care garantează aflarea adevărului, că urmărirea penală este completă și există probele necesare și legal administrate, emite *rechizitoriu* prin care dispune trimiterea în judecată, dacă din materialul de urmărire penală rezultă că fapta există, că a fost săvârșită de inculpat și că acesta răspunde penal. De asemenea, procurorul poate dispune renunțarea la urmărirea penală sau clasarea, prin *ordonanță*. *Rechizitoriul* și *ordonanța* semnifică încheierea urmăririi penale.

Sub aspectul activităților care se pot desfășura în cadrul urmăririi penale, limitele sunt fixate prin însăși competența funcțională și materială a organelor de urmărire penală. În acest sens, legea prevede care acte procesuale și procedurale dau conținut celor două forme de competență în această fază a procesului penal.

Depășirea limitelor sub aspectul competenței atrage incidența sancțiunilor procedurale penale.

§ 4. Trăsăturile caracteristice ale urmăririi penale

4.1. Noțiuni introductive

Având în vedere sarcinile specifice înscrise în obiectul urmăririi penale, prima fază a procesului penal este disciplinată atât de *regulile de bază* ale întregului proces penal, cât și de anumite *dispoziții specifice*. Acest lucru explică existența unor trăsături caracteristice ale urmăririi în raport cu procedura camerei preliminare, judecata și punerea în executare a hotărârilor penale.

În literatura de specialitate sunt menționate ca trăsături caracteristice ale urmăririi penale: *lipsa de colegialitate a organului de urmărire penală*, *subordonarea ierarhică în efectuarea actelor de urmărire penală*,

¹ Pentru detalii în ceea ce privește procedura aplicabilă în ipoteza săvârșirii unei infracțiuni de audiență, a se vedea Capitolul II, *Dispoziții generale privind faza de judecată*, § 9. *Constatarea infracțiunilor de audiență*, din prezenta lucrare.

*nepublicitatea activităților judiciare, caracterul necontradictoriu expres al procesului penal în această fază, forma preponderent scrisă a urmăririi penale*¹.

Apreciem că numai *ultimele patru trăsături* pot fi considerate specifice fazei de urmărire penală, deoarece lipsa de colegialitate a organului care efectuează această activitate este întâlnită și în faza de judecată în unele etape ale desfășurării acesteia. Astfel, potrivit art. 54 alin. (1) din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată², cauzele date în competența de primă instanță a judecătorei, tribunalului și curții de apel se judecă în complet format dintr-un singur judecător. În ceea ce privește punerea în executare a hotărârilor judecătorești penale, lipsa de colegialitate a organelor care acționează în această etapă constituie regula³.

4.2. Subordonarea ierarhică în efectuarea actelor de urmărire penală

Spre deosebire de faza de judecată în care, potrivit art. 124 alin. (3) din Constituție, judecătorii sunt independenți și se supun numai legii, ceea ce exclude orice altă subordonare în activitatea de îndeplinire a justiției⁴, desfășurarea urmăririi penale implică respectarea principiului subordonării ierarhice. Această trăsătură definitorie pentru urmărirea penală presupune conducerea și supravegherea de către procuror a activității organelor de cercetare penală, pe de o parte, dar și subordonarea procurorului față de procurorul ierarhic superior, pe de altă parte.

Astfel, în cadrul efectuării urmăririi penale și în supravegherea acesteia, procurorii conduc și controlează activitatea organelor de cercetare penală, care sunt obligate să aducă la îndeplinire dispozițiile procurorului în condițiile legii.

Potrivit art. 303 alin. (2), dispozițiile date de procuror în legătură cu efectuarea actelor de cercetare penală sunt obligatorii și prioritare pentru organul de cercetare, precum și pentru alte organe ce au atribuții prevăzute de lege în constatarea infracțiunilor.

În vederea garantării subordonării ierarhice, în lege este reglementată și ipoteza neîndeplinirii acestor dispoziții. Astfel, conform art. 303 alin. (3), în cazul neîndeplinirii sau al îndeplinirii în mod defectuos de către organul de

¹ Volonciu III, p. 9.

² Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată în M. Of. nr. 827 din 13 septembrie 2005.

³ Pentru declanșarea procedurii de punere în executare a hotărârilor judecătorești penale rămase definitive, legea (art. 555) arată care sunt sarcinile judecătorului delegat cu executarea; se ocupă de această activitate deci un singur judecător.

⁴ A se vedea, pe larg, în acest sens: M. Constantinescu, I. Deleanu, A. Iorgovan, I. Muraru, F. Vasilescu, I. Vida, *Constituția României, comentată și adnotată*, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 1992, pp. 278-279.